

PAPER DETAILS

TITLE: APOKALİPTİK ANLATILARDA KULLANILAN SEMBOL DİLİ VE OLAGANÜSTÜ
VARLIKLARIN AFET YÖNETİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

AUTHORS: Nursel Uyaniker

PAGES: 322-337

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4442113>

Nursel Uyaniker

Doç. Dr., Marmara Üniversitesi/İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul/Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Marmara University/Faculty of Humanities and Social Sciences, İstanbul/Turkiye

eposta: nuyaniker@marmara.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-7204-7145> - RorID: <https://ror.org/02kswqa67>

Atıf/Citation: Uyaniker, Nursel. 2025. Apokaliptik Anlatılarda Kullanılan Sembol Dili ve Olağanüstü Varlıkların Afet Yönetimi Açısından İncelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 13/42, 322-337. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1601860>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi /Research Article
Geliş Tarihi /Received:	15.12.2024
Kabul Tarihi/Accepted:	26.01.2025
Yayın Tarihi/Published:	15.03.2025

APOKALİPTİK ANLATILARDA KULLANILAN SEMBOL DİLİ VE OLAĞANÜSTÜ VARLIKLARIN AFET YÖNETİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ¹

Öz

İnsanlar arasındaki iletişimi sağlayan, dilsel değişkenliklere, dinsel törenlere, düşünme ve anlamlandırma noktasında sınırsız yorumlamalara sahip olan sembol dili, insan düşüncesinin ürünü olup kolektif bilinçdışını yansıtır. Toplumun hafızasında yer alan, paylaşılan tarihî anılar, ortak dilsel ve kültürel bağlar, yaşanan ortak coğrafya gibi faktörler sembolleştirmeye sebep olacak millî kültür unsurlarıdır. Böylelikle semboller, millî kimliğin oluşumuna da katkıda bulunurlar. Çalışmanın konusu, apokaliptik anlatılardaki sembol dilini ve bir milletin kültürel gelişiminde etkisi bulunan olağanüstü varlıkları, afet yönetimi çerçevesinde ele almaktır. Çalışmada tesadüfi örneklem yöntemiyle halk anlatı türlerinden seçilen ölüm konulu metinler, edebiyat bilgi ve yöntemlerinden yorumsamacı bakış açısıyla incelenmiştir. Çalışmanın amacı, kültür ve sembol ilişkisinden yola çıkarak hayatın ve evrenin sonuna dair oluşturulan halk anlatılarındaki olağanüstü varlıkların afetler sırasındaki işlevlerini ve kolektif bilinçdışındaki yansımalarını göstermektir. Kıyamete ait afetler; deprem, sel, yangınlar, yere ve göğe ilişkin felaketler, melekler ile şeytanların kontrolünde gerçekleştirilen yıkımlardır. Hayatın ve evrenin sonuyla ilgili anlatılarda iyilerin ve kötülerin durumu, olağanüstü varlıkların iş bölümü bütünlük oluşturacak şekilde anlatılmıştır. Afet yönetimi, afetlerin öncesini-sırasını ve sonrasını kapsayan çok yönlü, organize ve etkin çalışmalar bütünüdür. Sonuç olarak afetler ve afet yönetimi çerçevesinde ele alınan apokaliptik anlatılar, toplumsal arka planı inşa eden, zamana göre değişkenlik gösteren, halk hayatına dair çıkarımlarda bulunulmasını sağlayan, insanoğlunun ortak deneyimleriyle kurgulanan bilinçli yaratımlardır.

¹ Çalışma, 23-25 Ekim 2024 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi'nde düzenlenen, "II. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Türk Kültürü Sempozyumu-Sobitürk"de sunulan bildirinin genişletilerek makale halinde yeniden düzenlenmiş şeklidir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Sembol Dili, Apokaliptik Anlatılar, Olağanüstü Varlıklar, Afet Yönetimi.

ANALYSIS OF SYMBOL LANGUAGE AND EXTRAORDINARY CREATURES USED IN APOCALYPTIC NARRATIVES IN TERMS OF DISASTER MANAGEMENT

Abstract

Symbol language, which provides communication between people, has linguistic variations, religious ceremonies, unlimited interpretations in terms of thinking and meaning, is the product of human thought and reflects the collective unconscious. Factors such as shared historical memories, common linguistic and cultural ties, and common geography in society's memory are national culture elements that will cause symbolization. Thus, symbols also contribute to the formation of national identity. The subject of the study is to examine the symbol language in apocalyptic narratives and extraordinary beings that have an impact on the cultural development of a nation within the framework of disaster management. In the study, texts on the subject of death, selected from folk narrative genres with the random sampling method, were examined from a hermeneutic perspective using literary knowledge and methods. The aim of the study is to show the functions of extraordinary beings in folk narratives about the end of life and the universe during disasters and their reflections in the collective unconscious, based on the relationship between culture and symbol. In the disasters related to the apocalypse; earthquakes, floods, fires, disasters related to the earth and the sky, destructions carried out under the control of angels and demons. In the narratives about the end of life and the universe, the situation of good and evil, the division of labor of extraordinary beings are explained in a way that creates unity. Disaster management is a multifaceted, organized and effective set of studies covering the before, during and after of disasters. As a result, apocalyptic narratives, which are discussed within the framework of disasters and disaster management, are conscious creations that construct the social background, vary over time, enable inferences to be made about public life, and are constructed with the common experiences of human beings.

Keywords: Culture, Symbol Language, Apocalyptic Narratives, Supernatural Beings, Disaster Management.

Giriş

İnsan doğal bir gerçeklik içinde yaşar, ancak içinde yaşadığı toplumdan ve atalardan miras kalan kültür etrafında örüntülenen semboller, kişinin kendisine özgü bir yapı oluşturur. Bu doğrultuda dil ve mitik düşünce bağıntısı, anlamlandırmaya, kültür ekseninde toplumsal gerçekliğini kurmaya başlar. Dilsel anlamlandırmaların ve kültürel temsillerin yansıtıldığı anlatılar, aynı zamanda doğal afetlerin toplumlar üzerindeki etkilerini de gösteren aktif görüngülerdir. Bu çerçevede insan zihninin karanlığında kalan ve cevabını aradığı sona erişe dair sorular, insanın anlam arayışını sorguladığı, kaos-kozmos ikiliğinin devamlılığını inşa ettiği dairesel bütünleyicilerdir.

Mitoloji, insanlığın ortak deneyiminin ve evrensel bilinçdışının görünümünü meydana getirir. Mitolojisi olmayan bir toplum var olamayacağı için; mitolojinin temelinde bulunan insanın soru sormak ve somutlaştırmak ihtiyacı, sorulara verilen birtakım cevaplar, yeni soruları da beraberinde getirmiş, yeni mitsel düşüncelerin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Çalışmanın konusu, insanoğlunun bireysel ve toplumsal yok oluşa dair tasarladığı âfetler gibi sıra dışı olayları ve bu olayların aktörü durumundaki sıra dışı varlıkları; kolektif bilinçdışı tarafından oluşturulan sembol dili ile nasıl ifade edildiğinin gösterilmesidir.

İnsanoğlu, doğal gerçeklikten edindiği birtakım bilgileri yorumlayarak gelecek nesillere aktarmaktadır. Gerçeğin farklı algıları ve değişken zihinsel tasarımları olmakla birlikte; karakteristik olan özelliği, insanın saf yaşantısından ve deneyimlerinden çıkardığı, varoluşuna dair temel unsurlarıdır. Gerçeğin tasavvuru bakış açılarına göre farklı olsa da içinde değişmeyen kolektif mitik düşünceyi barındırır. Dolayısıyla afetler ile kriz yönetimine dair oluşturulan anlatılar, insan zihninin düşünce yapısını ve gelişim evrelerini içermektedir. Kullanılan mitik dil, doğaldır ve neticede düşünceyi de etkilemiştir.

W. von Humboldt'a göre dil, sadece seslerden oluşan sözcükler ve bunların göstergeleri olmayıp bir toplumun dünya görüşlerinin belirlenmesine etki eden ve bunu yansıtan felsefi bir oluşumdur. Dile ait sözcük ve terimler, toplum düzenini yansıtır. Dil hem bir etkinlik/eylem hem de düşünceyi gösterecek şekilde kullanma işidir (Cassirer, 1980: 117, 118). Bu bağlamda çalışmanın amacı, kıyamet anlatılarını oluşturan sembolik dilin, düşünceyi ve inanışları etkilediğini göstermektir. Buna ilaveten içinde yaşanan çağa dair inanış ve düşünceler de dili etkileyerek insanoğlunun çıkarımlarına ait ortaklıklar taşımaktadır. Çalışmanın kapsamı dünyanın beş kıtasından (Antarktika kıtasında ülke ve yerli halk bulunmadığından kapsam dışında tutulmuştur), en az bir ülkenin yerli halkına ait kıyamet mitolojisine yer verilmiş ve örneklendirilmiştir. Çalışmanın kapsamını aşmamak adına örnekler sınırlı tutulmuş, düşünceyi destekleyen örnekler seçilerek çalışmanın bütününe yayılmıştır. Örnekleri çoğaltmak mümkün ise de bu durum neticeyi değiştirmeyecektir. Son tahlilde konunun ele alınışındaki temel öngörü, insan zihninin kriz durumlarında benzer inanış ve davranışları kurguladığıdır.

Çalışmanın yöntemi, dünyanın beş kıtasında bulunan ülkelerin ve kültürlerin mitolojik inanışlarının yer aldığı araştırmaların tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilerek buradaki sembolik dilin yorumlanmasıdır. Çalışmanın mahiyeti, afet ve kriz yönetimine dair literatürün, mitoloji metinleriyle olan bağlantısına dikkat çekerek bir giriş oluşturmaktır. Yapılacak daha kapsamlı ve derinlemesine incelemelerle konunun tüm yönleriyle ele alınabileceği düşünülmektedir. Sonuç olarak mitoloji ve sembolik dil; insanoğlunun zihinsel tasavvurlarını, kaos-kozmos ikiliğine dair somut görüşünü sentezleyerek birlikte oluşturulan iki önemli dinamiktir.

1. Apokaliptik Anlatılarda Kullanılan Sembol Dili

Apokaliptik Anlatılarda Kullanılan Sembol Dili ve Olağanüstü Varlıkların Afet Yönetimi Açısından İncelenmesi

Apokaliptik kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde; anlaşılmaz, kapalı, karanlık (söz veya yazı) olarak belirtilmiştir (URL-1). Kelimenin dinler tarihinde başta olmak üzere, edebiyatta, resimde, psikolojide, sosyolojide, felsefede vb. sosyal bilimlere ait pek çok disiplinde karşılığı bulunmaktadır. İnsanoğlunun geleceğe dair kaygılarını ve ümitlerini içeren bu kelime, edebî metinlerde de “âfet”, “kıyamet”, “sona eriş” ve “kurtuluş” kelimelerini anımsatacak biçimde sembolik anlatımları oluşturmaktadır.

Dünya üzerindeki farklı coğrafyalarda ve bu bölgelerde yaşayan insan topluluklarında, insanoğlunun ve evrenin sonu ile ilgili kıyamet gününün ne zaman geleceği, Tanrı Krallığı’nın tesisi, apokalipse, milenyum, semaya yükseliş, ulu mahkemenin kuruluşu, kıyamet ile ilişkilendirilen kurtarıcılar, ebedi hayatın başlangıcı gibi konular, eskatoloji mitlerinin zengin kapsamını oluşturmakla birlikte; derin anlamlar taşıyan karmaşık bir konudur. Apokalipse veya Kıyamet; büyük yıkım, değişim, son vb. gibi benzer anlamlı kelimeleri kapsayan bir kavramdır. Bu kelimeler, farklı inanışlarda ve kültürlerde değişik şekillerde yorumlanmakla birlikte; modern hayatta da nükleer savaş, iklim değişikliği, ekonomik çöküş, pandemi veya siyasi kargaşa gibi anlamlara gelecek şekilde kullanılmaktadır. Modern bilim her ne kadar yaşanan kötü durumları, olağan tabiat yasalarına, bilimsel gerçekliğe bağlasa da mitsel yorumlamaya her dönemde ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda örneğin kent toplumunun oluşturduğu ve farklı bir boyuttan gelen, belirlenemeyen varlıkların uyarısını ihtiva eden UFO anlatıları (ayrıntılı bilgi için bkz. Aslan, 2019), insanoğlunun dünyada yalnızlaştığının bir göstergesidir.

Sembol dilini, herhangi bir konudaki insani duygu, düşünce ve ifadenin dünyevi gerçeklikteki karşılığından hareketle; yaratıcı, iletişimsel ve etkileşimsel dinamik bir süreç olan dil bünyesinde kurgulanarak oluşturulan etkili bir tarz, dilsel bir yaratım olarak tanımlamak mümkündür. Sembol, karşılık geldiği nesnenin anlamını başka bir düzeye naklemeden önemini de artırır (Koç, 1995: 90, 91). Bir sembolün dinî olup olmadığı onun kullanımına ve işlevlerine göre belirlenir. Örneğin tanrıyı/tanrıları görünür kılan sembolik anlamlar, insanın farkındalık oluşturmaya ve bir hayat tarzı belirlemesine yönelik dil oyunlarıdır. Olumsuz durumlarla ilgili oluşturulan sembol dilinin ise insanı genellikle düşündürmeye ve faaliyete geçirmeye yönelik hazırlayıcılar olarak işlev gördüğü belirtilebilir.

Mitoloji, insan davranışlarını merkeze alarak insanı her şeyin sonucunu etkileyen bir özne durumuna çıkarttığından halkın gözünde bilimsel bilginin önüne geçmiştir (Balkaya, 2016: 197). Ernst Cassirer, “Sosyal bilinçteki her değişim, tanrıların yapısı ve formunda kendi izini bırakır” (2005: 258-259) derken; mitik-sosyal düşünüşe vurgu yapmış ve mitolojinin tamamen halktan doğmasının mümkün olup olmadığının araştırılmasını istemiştir. Bu düşünceden hareketle apokaliptik anlatılardaki âfetlerin, âfet dilinin ve yönetiminin, insanların düşünüş ve yaşayış tarzından büyük oranda alıntılar yaptığını, dil ile düşüncenin birbirini etkilediğini ve somutlaştıklarını düşünmek mümkündür.

Afetin, yaşanan coğrafya dolayısıyla jeolojik, meteorolojik olduğu kadar içinde yaşanan toplumun kültürü nedeniyle sosyo-linguistik açıdan kendisine ait bir dili vardır. Doğal afetleri tanımlamakta ve etkisini göstermekte kullanılan terminoloji, kültürel anlamlandırma açısından da kendine ait bir kelime kadrosuna sahiptir. Kıyametle ve ölümle ilgili atasözleri, deyimler, inanış ve ritüeller kolektif hafızanın yansımalarıdır. Örneğin Tufan anlatıları, yıkıcı sel baskınları ile tanrıların yıkıcı gücünü anlatmak için çok sık kullanılan bir metafordur. Bununla birlikte “yerle bir olmak” deyimini de ölmek, aşağı dünyaya inmek, toprağa gömülmek anlamlarına gelecek şekilde kullanılır.

Apokaliptik anlatılarda doğaüstü güçlerle ilişkilendirilen mitik düşünceler, insanlığın ortak deneyimi olan yıkımlardan ve doğal felaketlerin sonuçlarına dair psikolojik korkulardan kaynaklanmaktadır.

17 Ağustos 1999 Gölcük-İzmit/Marmara ve 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerin sembolik ifadesi olan “Sesimi duyan var mı?” sorusunun ifade ettiği çaresizlik, kaderiyle baş başa kalmışlık ve yalnızlık duygusu, kıyamet mitlerinde ulu gün geldiğinde tanrının insanoğluna kulaklarını tıkayarak onları duymayı ve onlardan kudret elini çekmesi olarak karşılık bulur. Toplumun ortak tecrübelerinin oluşturduğu kolektif hafıza, anlam kodlarının yeni kültürel davranışlar oluşturmaya yol açar.

2. Olağanüstü Varlıklarda Afet Yönetimi

Afetler, sıra dışı olaylar olarak farklı biçimlerde ortaya çıkmakla birlikte bazı ortak özelliklere sahiptirler. Söz konusu özellikler, kıyamet günü ile de benzerlik gösterirler. Bu ikisi arasındaki ortak özellikleri şu şekilde belirlemek mümkündür:

- Afetler/Kıyamet ilk olduğu anlarda insanlarda şok etkisi yaratır.
- Afetler gibi kıyamet de yeryüzünde yaşayan tüm canlıların yaşamlarını tehdit eder.
- Yaşam kaynaklarına ve altyapıya zarar verir.
- Bazı afetler gibi kıyametin de ne zaman olacağı genel olarak aniden gelişen acil bir durumu göstermekle birlikte bazen de tahmin edilebilirler.
- Bazı afetler/felaketler, aniden gelişen durumlar (günlük aciller, kitlesel aciller, afet) olmakla birlikte bazıları da yavaş gelişen (kuraklık, erozyon, çevresel kirlilik, kıtlık-açlık vb.) durumlardır.

Afet yönetiminin bir parçası olan kriz yönetimi, olumsuz bir durum öncesi ve sonrası mevcut riske karşı yöneltilmiş bir stratejik planlama sürecidir. Kriz yönetiminin amacı, krizleri algılamak, ortaya çıkmalarına engel olmak, engel olunamadığı takdirde ise zararlarını minimize etmek için gösterilecek her türlü çabayı içermektedir (Kök, 2023: 4). Bu açıklamadan yola çıkarak Apokaliptik anlatılardaki afet yönetimini, oluş sırasına göre; öncesi-sırası ve sonrası olmak üzere şu şekilde sıralamak mümkündür:

a. Zayıf Tarafların Tespiti/Zarar Azaltma:

I. Tehlikenin belirlenmesi: Semavi dinlere ait inanışlarda insanların günah işlemesi, kötü söz ve davranışlarda bulunması, toplumun huzurunu bozması vb. tehlikeli olarak görülmüştür. Tehlikelerin belirlenmesi, kehanetle ya da ayinle mümkün olmuş ve kötülükler büyü, dua, tılsımlar vb. ile yok edilmiştir (Black ve Green, 2003: 55-56). Bu kötü düşünce ve eylemleri engellemek için yasaklar getirmişler ve ceza kavramını oturtmuşlardır.

Kızılderili kabilelerde yeni ölmüş birinin ruhunun, dört gün boyunca canlıların arasında dolaştığına inanılır. Hortlak adı verilen bu hayaletlerin yalnızca geceleri gezindiği, canlılardan birinin ağzını çarpıtarak, hasta ederek ya da yaşayanlardan birini kapıp kaçırarak beraberinde götürdüğü düşünülmüştür. Tehlike oluşturan hortlaklar için özellikle yeni ölen kişinin yaşamış olduğu ev dört gün boyunca boş bırakılmamış, ölen kişinin adı bir daha anılmamış, evin en yaşlısının okuduğu kısa bir dua, yakınlarının sembolik birtakım davranışları (tütsü yakmak gibi) ölenin ruhunun ait olduğu yere gitmesini sağlamıştır (Erdoes ve Ortiz, 2011: 544, 545). Gagavuz Türklerinde de benzer şekilde ölen günahkâr kişinin ruhunun, insanları rahatsız ettiğine, onlara bulaşıcı hastalıklar dâhil pek çok zarar verebileceğine inanılmıştır. Bu sebeple “Obur” ya da “Ubır” adıyla bilinen tehlikeli ve obur bir ölü olduğu tespit edilen hortlağın mezarı açılarak üzerine çivi çakılmıştır (Yaltırık, 2013: 196).

İnsanoğlu kötücül yaratıkları, kötü davranışları ve sıra dışı olayları tehlikeli olarak görmüş ve başta dua olmak üzere tılsım, tütsü yakmak, büyü vb. gibi davranışlar geliştirerek tehlikeyi önlemeye ya da zararını en aza indirmeye çalışmıştır.

II. Zararlı durumlar: İnsanoğlunun ilk günahı ve cezalandırmaya sebep olan davranışı yasak meyvenin yenmesidir. Aztekler’deki inanışa göre Xochiqlhetzal, Tlazolteotl, Hxpapalot, İxcuina veya İxnestli adında bir kadın, ölümsüzlüğün hüküm sürdüğü cennetlerde, yasaklanmış olan ağacın meyvesini yiyince ağaç parçalanmış ve böylece kötülükler, sürgün, ölüm vb. düşüşün cezası olarak insanoğluna verilmiştir (Çınaroğlu, 2008: 84, 85). Zararlı bir durumun başlangıcını oluşturan bu olay, döngüsel zamanı da başlatmıştır.

Düşman, belirsizlik ve kaos, zararlı durumları kapsayan ana başlıklardır. Bu bağlamda zararlı durumlara yol açan kötücül varlıklar olarak örneğin Yakut Türklerinin inanışlarında, yeryüzündeki insanlara ve hayvanlara felaket gönderen yeraltı ruhları bulunmaktadır. Altay destanlarında da kötülük sembolü olan yeraltı ruhları vardır. Ölümler hanı Erlik Han’ın siyah tilki donuna bürünen kızı, yiğitleri yeraltına çekerek başlarına türlü felaketler getirmektedir (Ögel, 2006: C.II, 263).

Arkaik dönemde insanoğlu, küçük ölümün ve hastalıkların sebebinin daha çok günahların cezasına bağlı olduğunu düşünmüşlerdir. Bunu yapanlar olarak da tanrılar, tanrıların temsilcisi ifritler görülmüşlerdir. Bu bağlamda sanat eserlerinde ifritlerin, insanları

baş aşağı tuttıkları veya tanrıların, insanları ayakları altında çiğnedikleri görülür (Ateşli, 2023: 173-192). Hastalıkların, örneğin vebanın cin olarak düşünüldüğü; şiirin bir çeşit kehanet ve sihir olarak görüldüğü de malumdur (Öz, 2020: 5). Günümüzde de benzer düşüncelerin devamlılığına 2020 yılından itibaren koronavirüs örnekleminde rastlanılmaktadır. Koronavirüs salgını adeta bir eskatoloji mitine dönüştürülmüş ve virüs, görünmeyen bir düşman, ifrit olarak anlamlandırılmıştır (Altunsabak, 2022: 63). İnsanoğlunun onaylanamayan ve sınırını aşan davranışlarda bulunması; yasağın ihlali, doğaya zarar vermesi, ahlaki çöküntüler vb. cezayı da beraberinde getirmiştir (Duman, 2020: 63, 64).

Apokaliptik anlatılardaki zararlı durumlar göz önüne alınıp incelendiğinde bunların genellikle deprem, yangın, sel vb. gibi doğal kötülüklerin yani felaketlerin sonucunda oluşabildiği gibi; ahlaki, bilinçli yapılan kötülükler sonucunda sıra dışı varlıklar ile doğal döngüyü bozan insanoğlu tarafından da gerçekleştirilebildiği değerlendirilmiştir.

b. Riskin Belirlenmesi/Hazırlık:

Kültürel toplumlarda afetler, tanrıların gazabının birer göstergesi olarak uyarıcı niteliktedirler. Bu sebeple tanrıların hoşuna gitmeyecek ve büyük afetlere sebep olabilecek davranışlardan kaçınmak amacıyla risklerin belirlenmesi gerekir. Örneğin kültlerin oluşabilmesi için gerekli olan bir nesnenin varlığı ve bu nesneden yarar ya da zarar gelebildiğini tecrübe etmek kuralı, toplumların risk durumlarını belirlemesinde de önemli bir modeldir.

İnsanoğlunun aşmaya çalıştığı en önemli risk hayatın devamlılığı meselesidir. Özellikle ölüm ve sonrası öngörülemez bir durum olduğundan büyük riskleri de beraberinde getirir. Bu sebeple ölüme hazırlıklı olmak, aslında yaşamın önemini bilmek ve lütuflarını değerlendirmektir. Bunu yapabilen kimse ölümü yenmiş, ölümsüz olmuştur. Ölüm, kendi içinde de birtakım alt katmanlara sahip olduğundan yaşanılacak büyük değişikliklere karşı hazırlık yapmayı gerekli kılmıştır. Mısır mitolojisinde diriliş ve ebedi hayat tanrısı Osiris, insanoğlunun öldükten sonra onun gibi uyanıp sonsuz hayatı devralacaklarına dair inanışlarını sembolize eder (Wallis Budge, 2019: 67). Mısırlılar öldükten sonra aldıkları her türlü önleme rağmen bedenlerinin çürüyebileceğini düşünmüşler ve bu sebeple söz konusu durumdan kaçınmak için Osiris'e özel olarak ricada bulunmak, dua etmek üzere hazırlanmak gerektiğine inanmışlardır (Wallis Budge, 2019: 78). İnsanoğlu açısından her durumda ve koşulda ebedi hayata hazırlık yapmak önemli görülmüştür. Mitolojilerdeki pek çok inanışa göre evrende tamamen bir yok oluş söz konusu değildir, bu nedenle yokluk yerine yer değiştirme ve yerine koyma vardır.

c. Strateji ve Planlama/Müdahale ve İyileştirme:

Travmatik olaylarda, örneğin kıyametle ilgili komplo teorilerinde toplumlar, krizlerin üstesinden gelebilmek için birtakım kriz anlatılarına ihtiyaç duyarlar. Felaket niteliğindeki olaylar, anlatılarla bütünleştğinde basit açıklamalar sunduklarından toplum üzerinde tedavi edici işlevlere sahiptirler. Toplum tarafından oluşturulan kriz anlatıları, strateji ve planlama ya da müdahale ve iyileştirme açısından; erken uyarı sistemleri, tutum belirleme, sığınak ve kurtuluş basamaklarından oluşur. Buradan yola çıkarak insan zihninin kriz anlarında doğal afetlerle benzer yol haritası oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

I. Tahmin ve erken uyarı sistemleri: Ulu güne ait birtakım küçük ve büyük işaretler vardır ki bunlar kehanet bildiren erken uyarı sistemleri olarak düşünülebilir. Farklı kültürlerin mitolojilerinde kıyametin yaklaştığına dair pek çok uyarı ve işaretler bulunur. Bu uyarılar genellikle doğa olayları (seller-tufanlar, depremler, volkanik patlamalar, kuraklık-açlık vb.), gök cisimlerinin hareketleri (güneş-ay tutulmaları, yıldızların düşmesi, yeni yıldızların görünmesi vb.), hayvanların sıra dışı tepki ve davranışları, sosyal ve siyasi çalkantılar, dinî işaretler-kehanetler olarak çeşitli şekillerde anlatılırlar. Örneğin Kızılderili mitlerinde depremler, güneş tutulmaları, yanardağ patlamaları gibi son uyarılar, insanların yeryüzünü daha iyi kullanmalarını temin etmek içindir. Bu uyarıya uyulmadığı takdirde dünya ortadan kaldırılacak ve yerine yenisi yaratılacaktır (Erdoes ve Ortiz, 2011: 580).

Sıra dışı olayların sonunda görülen örneğin semavi dinlerde kıyamet zamanını ve sonrasında dirilişi başlatacak olan ilk uyarıcı, büyük melekler arasında bilinen İsrâfil/Seraphiel/Raphael'in sûra üfürmesi yahut boruyu/trompeti (Şofar) çalmasıdır (Taşpınar, 2003: 276). İslami inanışta ise İsrafil, Sûr adındaki borusuna iki kez üfleyecektir. Birinci üfleyişte borudan çıkan ses, gökyüzünde ve yeryüzünde bulunan tüm varlıkları öldürecektir. Sûr'un ikinci üflenişinde ise ölümler dirilip kalkacaklardır. Bundan sonra tanrısal yargılama başlayacaktır (And, 2015: 256).

Kıyamet gibi ölüm de hayatın bitişine dair unsurları ihtiva eder. Ölüp dirilme ulu günde olabildiği gibi, bireyin ölümünden sonra da söz konusu edilir. Yeni ölen kişinin ruhunun geri dönmesi hortlak inancını oluşturmuştur. Çoğunlukla olumsuz olarak anlatılan hortlak hikâyeleri içerisinde bu şeytani varlıkların zararsız olduğunu anlatan hikâyeler de aktarılmıştır. Örneğin Kızılderili anlatılarında hortlakların, insanların düşlerine girerek onları kutsadığına ve hatta gelecek tehlikelerden haberdar ederek uyardığına inanılmıştır (Erdoes ve Ortiz, 2011: 545).

II. Tutum belirleme (Kültler, ritüeller, yasak ve tabular): Tutum belirlemede kişiler ve olayların önemi dikkat çekmektedir. İlk/ilkel toplumlarda ölümün muhakkak bir sebebinin olduğuna ve bu sebebin başlangıcında doğal etkenler olmayıp özellikle

büyünün olduğuna inanılmıştır (Coşkun, 2022: 142, 155). Bu sebeple insan, doğuştan ölümsüz olmasına karşın, doğaya aykırı olarak gerçekleşen ölümüne sebebiyet veren büyücü ya da cadıdan intikam almalıdır.

Tutum belirlemede en önemli meselelerden birisi de toplumun erdemlerini üzerinde bulunduran kahramanın durumudur. Pek çok kabilelerde, öldürmüş olduğu düşmanının ruhunu huzura erdirmek ve asıl önemlisi kendisini arındırmak için savaşçının; oruçlar tuttuğu, cinsel ilişkiye girmekten kaçındığı vb. özel durumlar arasındadır (Erdoes ve Ortiz, 2011: 544). Afet ve kriz anlarında kurtarıcının, ahlaki erdemlere sahip ve toplumsal sorumluluğu üstlenen kişiler olarak yaşanan olaylarda insanüstü gayret gösterdiği değerlendirilmektedir.

III. Geçici iskân: Apokaliptik anlatılarda kıyamet başlamadan önce yaşanacak birtakım olağanüstü olaylardan (ayın kararması, güneş ile ayın bir araya gelmesi, yıldızların dağılması, gök yapısının ve yerkabuğunun çatlaması vb.) bahsedilir. Bu sırada, inkârcı insanların kaçacak yer arayacakları ancak sığınacak bir yer bulamayacakları belirtilir (URL-2: İbrahim sûresi/21. âyet; ayrıca bkz. And, 2015: 241). Bu düşünce doğrultusunda, kıyamet sırasında insanoğlunun ulu sondan kaçamayacağı ve geçici bir mekân bulamayacağına ilişkin anlatılarda ortaklıklar bulunmaktadır. Bununla birlikte insanlar için ölüm, yeraltı dünyasına yolculuk anlamına gelir. Bu kapsamda mezarlıklar, ölen insanların boyut değiştirmek için kullandıkları geçitler ve geçici meskenlerdir. Ancak inanışa göre ölü, bulunduğu yeri hemen terk etmez. Bu nedenle geride kalanlar, ölen kişinin cesedine özen gösterirler ve özellikle ölünün, kendilerini cezalandırmasına yol açacak davranışlarda bulunmaktan kaçınırlardı. Bu doğrultuda öldükten sonra usule uygun gömülmeyenler, inanışa göre kötü durumdadırlar (Levy Bruhl, 2018: 292). Örneğin Mezopotamya'daki inanışa göre yangında ölenler ve gömülecek bir bedeni olmayanların ruhu, yeraltı dünyasında değildir, dumanı gökyüzüne yükselmiştir (Black ve Green, 2003: 176).

Din dilinde arafta kalma, ara yerde bulunma, asılı kalma ifadesi; ahiret hayatına ilişkin bir mekânı ve ruhun, cennet ile cehennem arasındaki durumunu ifade eder (Ünal, 2010: 40). Dinî dilde ise arafta bulunma hâli; inanış temelli düşünceler doğrultusunda insanoğlunun gerek bu dünyadaki yaşayan ruh hâlini, gerek ise öldükten sonraki maddi durumunu ifade etmekte kullanılır. Her iki düşüncenin ortak özelliği, insanoğlu için geçici bir bulunma ve zorunluluk hâli olduğudur. Çünkü arada kalmak huzursuzluk, kaos durumudur ve en kötü durum asılı kalmak anlamındaki “a'râf” kelimesinin getirdiği belirsizlik durumundan daha iyidir. Bu sebeple zaman olarak geçicidir ve tüm insanların toplanmasını sağlayan ara bir yerdir. Afet yönetimi açısından da “arafta kalmak” ifadesini, kişinin kaos durumunda yaşadığı geçici bir panik, şaşkınlık ve

Apokaliptik anlatılarda kullanılan Sembol Dili ve Olağanüstü Varlıkların Afet Yönetimi Açısından İncelenmesi kararsızlık hali olarak düşünmek mümkündür. Neticede bu durumun geçici olması insanoğlunun yararınadır.

Apokaliptik anlatılarda insanoğlu zorunlu olarak geçici bir mekân arayışına başladığında genellikle meleklerin ve şeytanların kendilerine refakat ettikleri görülür. Ölüler diyarının kapı bekçileri, ruhu öteki dünyaya götüren araçlar ve görevli sıra dışı güçler, iki dünya arasında mediyatör görevini üstlenmiş varlıklardır.

IV. Kurtuluş/Şefâat: Hint mitolojisinde tanrılar tanrısı Vishnu'dur ve o, Yaratıcı Brahma'yı da yaratmıştır. Hint mitolojisindeki inanca göre kurtuluş (Nirvana), her şeyi saran tanrı Vishnu'ya kavuşarak sağlanır (Kaya, 2003: 27). Türk edebiyatında ise nasihatname ve özellikle şefâatname türündeki eserlerde İslam'ın son peygamberi Hz. Muhammed'in, iman edenleri cehennem ateşinden kurtarması anlatılır (Yıldırım Sarıkaya, 2012: 56). Kurtuluş genellikle tanrılar, olağanüstü kahramanlar, seçilmiş kimseler veyahut da peygamberler sayesinde gerçekleştirilebilir.

Doğal olaylara bağlı felaketlerin yaşanması için olayın yaşandığı yerde toplumsal bir eksikliğin ve yanlışlığın bulunması gerekmektedir. Yaşanan eksiklik ve yanlışlıklar, neticede toplumun büyük bir bölümünün hayat faaliyetlerini durduran ve acil durum gerektiren olaylardır. Afet öncesi kriz yeterince iyi planlanmazsa muhtemel sonuçlarını şu şekilde açıklamak mümkündür:

Herhangi bir nedenle ekolojik denge bozulur: Apokaliptik anlatılarda dengenin bozulmasının sebebi, genel olarak insanların, tanrıları kızdıracak ve onların hoşnutsuzluğuna sebep olacak birtakım işler yapmasına bağlanır. Her tanrının ve tanrıçanın sıra dışı özellikleri vardır. Mezopotamya mitolojisinde gök gürültülü fırtınalar, dolu ve tufanla ilişkilendirilen tanrı, İşkur'dur (Black ve Green, 2003: 117). Orman yangınları, ateş, veba ve savaşlar da Nergal'in özellikleridir. Nergal, dünyanın kontrolünü geçici olarak ele geçirir ve günahları cezalandırmak için değil de sadece doğasında yıkım olduğu için, keyfi olarak Babil'i yıkar (Black ve Green, 2003: 155).

Tufan anlatılarında dünyadaki tüm insan ırkını etkileyecek ve büyük oranda insan türünün yok olmasıyla sonuçlanacak evrensel bir taşkından bahsetmesi dikkat çekicidir. Ancak J. G. Frazer'in da belirttiği üzere tufan anlatılarının tüm dünya mitlerinde yer aldığını söylemek mümkün gözükmemektedir. Örneğin Mısır dâhil olmak üzere Afrika'da büyük sele dair mitolojik efsanelere henüz rastlanmamıştır (Frazer, 2020: 282). Geleneksel anlatılardaki coğrafi yayılım bu manada önemlidir, fakat asıl önemli soru; anlatılar arasındaki bağlantılı benzerliklerin insanlar tarafından nasıl oluşturulduğu meselesidir. Anlatıların kaynağının yerel bir merkezden yayılmadığı ve tek bir geleneğin varyasyonları olamayacağı düşünüldüğünde; insan zihninin benzer durumlarda benzer düşüncelere sahip olabildiği hipotezi akla yatkın görünmektedir.

Bu bozukluk, olağan yaşamı ortadan kaldırır: Öfke ya da gazap vasfı, iyi ve âdil olan Tanrı'da bulunduğu gibi şeytanda da bulunur. Kötüyü cezalandıran haklı bir öfke, Tanrının âdil sıfatını pekiştirir ve kusurlu olanı düzeltir. Ancak şeytanın öfkesi, kötülük dolu ve sadece kaotiktir (Frederique Pellegrin, 2022: 170-172). Tanrının kudret elini canlıların üzerinden çekmesiyle başlayacak olan kıyamet ile gökler, yeraltı ve yeryüzü de öfkesini saçacak, bu haklı öfke tüm kötülükleri yutarak yeniden düzen getirecektir.

Olağandışılık büyük can ve mal kayıplarına neden olur: Her çağın kıyametini yani hayatın sonunu getiren toplumsal felaketler arasında, doğal ölümlere sebebiyet veren salgın hastalıklar, depremler, sel, toprak kayması, büyük patlamalar gibi doğa olayları yatmaktadır. Mitolojilerde bu felaketlerin sebebi olarak kötülük tanrıları, şeytanlar veya kötücül ruhlar gösterilmektedir. Bunlar aniden gerçekleşen olaylar kapsamında düşünülmelidir.

Kıtlık-Bolluk: Kıyamet öncesi yeryüzünde yaşanacak yedi yıllık bolluk ile arkasından yaşanacak yedi yıllık kıtlık dönemlerine dair inanışlar, evrenin yedi günde yaratılmasıyla da ilişkilendirilen kaos-kozmos ritminin göstergeleridir. Yeryüzünde yaşanan doğa olaylarıyla ilgili düzensizlikler, insanoğlunun çözmeye çalıştığı problemlerin başında gelir. Doğanın bozulan dengesinin sağlanması için tanrıların-tanrıçaların ve olağanüstü güçlerin yardımına ihtiyaç duyulur. Örneğin Hint mitolojisinde tanrı İndra, yağmurlu-fırtınalı gökyüzünü simgeleyen savaşçı bir tanrıdır. Tanrı İndra, kuraklığı simgeleyen yılan biçimindeki Vritra başta olmak üzere kötü ruhlarla, şeytanlarla savaşır. Sonuçta Vritra'yı öldüren tanrı İndra, onun sakladığı suları da kurtarmış olur ve kuraklığı bitirir (Kaya, 2003: 24). Özellikle kıyamet öncesinde yaşanacağına dair anlatılan kıtlık-bolluk anlatıları, dünyadaki büyük değişimlere işaret eden ön habercilerdir. Apokaliptik anlatılarda sıklıkla ifade edilen kıtlık durumu, insanoğlunun temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanacağı, kuraklık, savaşlar, ekonomik çöküş vb. gibi faktörlerle ilişkilendirilen yıkıcı felaketler arasındadır. İnsanlar arasında açlık, yoksulluk ve güvensizlik ortamını arttıran, çatışmalara neden olan kıtlık, toplumsal felaketleri tetikler. Anlatılarda kısa süreli ve aldatıcı bir durumun yaşanacağı bolluk dönemi ise kıtlık döneminin hemen ardından gerçekleşecektir. Kıyamet öncesinde yaşanacak olan kıtlık-bolluk dönemleri, aslında insanoğlunun kendisini değerlendirebileceği uyarı amaçlı fırsatlar da sunar, ancak insanoğlu bu fırsatı iyi bir şekilde değerlendirememiştir.

Toplumsal Dejenerasyon: Kıyamet öncesi yaşanacak olayları hızlandıran en önemli durumlardan birisi de toplumların, ahlaki ve sosyal değerlerde yaşadığı çöküştür. Toplumsal dejenerasyonun temel özellikleri arasında bencillik, hırs, yalan, sosyal bağların kopması, adaletsizlik ve zulüm vb. gibi durumların toplumda normal olarak karşılanması söz konusudur. Toplumsal dejenerasyonun sonucunda toplumda düzen

Apokaliptik Anlatılarda Kullanılan Sembol Dili ve Olağanüstü Varlıkların Afet Yönetimi Açısından İncelenmesi bozulur, savaşlar ve kargaşa ortamı yaşanır, doğal afetler meydana gelir ve kıyamet zamanı yaklaşır. Toplumsal dejenerasyona karşılık semavi dinlerde, insanların imanlarını güçlendirmeleri, ibadet etmeleri, ahlaki değerlere bağlı kalmaları ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeleri tavsiye edilir. Sosyal hayatın gidişatını kıyametle ilişkilendiren insan düşüncesi; “Yeryüzünde Allah Allah diyen kaldıkça kıyamet kopmaz” (Yonar, 2021: 223) şeklinde uyarılarda bulunmaktadır. Mitik düşüncede ise örneğin Yunan mitolojisinde, gecenin tanrıçası olarak bilinen Nyks aynı zamanda yeryüzü karanlığını (Erhat, 1996: 213) temsil ederken, onun Khaos’tan doğma erkek kardeşi Erebus da yeraltı karanlığını (Erhat, 1996: 97) sembolize eder. Karanlık, kötülük, yıkımlar ve ölüm ile ilişkilendirilen bazı tanrılar ve tanrıçalar arasında bulunan Eris; fitne, öç, kavga tanrıçası (Erhat, 1996: 100), Ate; gaflet tanrıçası (Erhat, 1996: 60), Apate ise hile tanrıçasıdır (Başaran ve Korkmaz, 2023: 122). Söz konusu bu sıra dışı varlıklar, fitne çıkarıcı, hileci, kıskanç, intikam peşinde koşan, depresyona sebep olan, iftiracı, nefreti yayan, kötülük ve belalar getiren olumsuz özellikleriyle toplumsal felaketleri, kaosu tetiklemektelerdir.

Savaşlar-Yıkım: Yahudi dinî literatüründe Armilus, Sümerlerde korkutucu tanrı, Zerdüş inancında aldatıcı ve yalancı özellikleriyle bilinen Deccal (Yonar, 2019: 105, 233) ile insanlara merhameti olmayan Yecüc Mecüc yahut Tevrat’ta Gog Magog (Yonar, 2019: 109, 244) gibi anti-kahramanların, dünyanın sonunun yaklaştığı zamanda yeryüzünde çıkaracağı bildirilen savaşlar, yıkımın habercisi büyük felaketlerdendir. Deccal, Yecüc ve Mecüc, Dabbetü’l-arz sembol olarak; düşman topluluklar, dinler, hükümdarlar vb. gibi insanoğluna zarar veren evrensel kötülerdir.

Sonuçlar, yerel toplumun yanıt verme ve uyum kapasitesini aşar: İnsanoğlunun sona geldiği ve yapılabilecek bir şeyin kalmadığı durumlarda olağanüstü kuvvetlerin eylemleri görülür. Bu müdahaleler ise doğal döngünün dışında ve normalin akışını bozan durumlar olduğundan düzensizlikler, çatışmalar getirmiş, uyumu-dengeyi bozmuşlardır.

Dış yardıma gereksinim duyulur: Sıra dışı iyilerin görünüşleri, insanoğlunun çaresiz kaldığı ve anti-kahramanların kötü eylemlerine karşı dengeyi sağlamanın gerekli olduğu durumlarda ortaya çıkmıştır. Dinî rehberlerin yanında arkaik dönemde, örneğin Mezopotamya mitolojisinde temiz su sağlayan, yaratıcı ve kaderleri belirleyen tanrı Enki, her zaman insanların yanında yer almış ve örneğin Gılgamış destanında, diğer tanrıların kararıyla gönderilen Tufan’dan kaçmaları için insanlığa yardım etmiştir (Black ve Green, 2013: 72). Bununla birlikte kıyametten önce Hz. İsa gökten inerek ordusunun başına geçecek ve Deccal’i öldürecektir (And, 2015: 241). İnsanoğlunu doğru yoldan saptıran kötü kişi Deccal, semavi dinlerde olağanüstü olaylara sebebiyet veren kötücül bir varlık olarak bahsedilmekle birlikte; Babil mitolojisinde de geçer. Buna göre suların

ve dipsiz karanlıkların gücü Tiamat, tanrılara karşı ayaklanmış ancak insanların kurtarıcısı Marduk sayesinde yenilgiye uğratılmıştır (And, 2015: 242). Kötülüğün son bulacağı inancından hareketle dinî beklenti içerisine giren insanoğlu, sıkıntılı zamanlarında bir kurtuluş ümidi oluşturmuştur. Buna karşın insanlar, düzenin bozulduğu dönemlerde bozuk düzeni değiştireceğine inandıkları kurtarıcılara fazlasıyla güvenirler. Bu güveni ve insanların umudunu sömüren, kötüye kullanan birtakım kötü güçler, toplumun felakete sürüklenmesine de sebebiyet verebilirler.

Altın Çağ: Armagedon ve Tanrı Krallığı: Milenyum çağı geldiğinde Tanrı Krallığı'nı başlatacak birtakım seçilmişler bulunmaktadır. Dini inançlarda yer etmiş bu kutsal kişiler, özellikle Hristiyanlıkta Hz. İsa ile Yahudi inancında Davud ve Süleyman dönemindeki altın çağı yeniden getirecek olan Mesih'tir. Zerdüştilikte ise Ahuramazda'nın hakimiyetini kurmak ve iyiliği insanlar arasında yeniden yaymak üzere Zerdüş'tün soyundan olan Saoşyant (Mesih) gelecektir (Yonar, 2019: 56).

İnsanın, ulu günde kıyâmdan yani ayağa kalktıktan, dirildikten sonra mahşer/toplanma meydanına melekler tarafından ismi okunarak çağrılacağı inanışı yaygındır. Toplanma mekânı iki dünya arası ve kısa süreli bekleyişin olduğu bir yerdir. Ancak burada da zaman görecelidir ve yaşanacaklar kişinin inanan/inanmayan oluşuna göre değişkenlik arz eder. İnançlı insanlar mahşer meydanında gölgede beklerlerken; inanmayanlar ve günahkâr olanlar yaklaşan güneşin altında kavrulacaklardır (URL-3: Hûd sûresi-98 ve 99. âyetler; İsrâ-98. âyet. Ayrıca bkz. And, 2015: 256). Buradan da anlaşılacağı üzere toplanma yerinde bekleyenlerin durumunun ve şartlarının eşit olmadığı, kişinin dünyada yaptığı hazırlıkların burayı etkilediği görülür. Yaşananlar, insanın kontrolü dışına çıktığından toplanmanın ardından ruhların tekrardan ait oldukları bedene döndüğüne ve ölümsüz ebedî hayatın başlayacağına inanılır.

Anlatılardaki Altın Çağ düşüncesi, kıyametten hemen önce ya da sonra insanlığın huzur ve mutluluğa erme inanışlarından kaynaklandığı gibi; ulu günden çok önce bu dünyada da yeryüzü cennetini arama isteklerini kapsamaktadır. Yeryüzü cennetini arama miti, Altın Çağ mitiyle bağlantılıdır ve coğrafi keşiflerin temelinde de dünyanın yenilenmesine dair kuvvetli inanışların varlığından bahsedilir (Çınaroğlu, 2008: 92). Bilim insanlarının dünyanın yaşlanmakta olduğuyla ilgili kimi araştırmaları, dünya sonrası hayatı düşündürmekte ve farklı gezegenlerde yaşama dair arayışları güçlendirmektedir.

Sonuç

Apokaliptik anlatılardaki afetlerin ilk basamağını oluşturan kapsamın doğal afetler olduğu, büyük yıkımın ve sonun başlangıcını oluşturduğu görülmektedir. Doğal afet kaynaklı bu olaylar jeolojik yani; deprem, heyelan, volkanik patlamalar gibi kaynağı yer kabuğu olan

Apokaliptik Anlatılarda Kullanılan Sembol Dili ve Olağanüstü Varlıkların Afet Yönetimi Açısından İncelenmesi hareketler ile meteorolojik yani; sel, çığ, don, fırtına, kasırga, sis ve dolu gibi doğa olaylarıdır. Ancak doğal kötülüğün ötesinde bu kaosu başlatan ve döngüyü bozan baş aktörün insanoğlunun kötü eylemlerinin olduğu değerlendirilmektedir.

Apokaliptik anlatılardaki afet yönetiminde, olumlu ve olumsuz eylemlerin tarafları insanlar ile insanüstü varlıklardır. Kurtarıcı rolündeki insanlar, doğaüstü güçlere karşı mücadele verirlerken; bazı olağanüstü varlıklar da dengeyi kurmak adına insanoğluna destek olmaktadır. Buradan hareketle afet yönetiminde, kriz anlarında insan zekasının ve planlamanın önemi ön plana çıkarken; insan dışı varlıkların da şans faktörünü oluşturabileceği düşünülmektedir. Olağanüstü varlıkların kötü eylemlerinin bir kısmına insanoğlu sebebiyet verirken; diğer kısmını da kaçınılmaz bir şekilde doğal faktörler oluşturmuştur. Kaçınılmaz sona dair inanışlarda insanın iradesinin zayıfladığı, umudunun azaldığı görülür. Çaresiz kabulleniş sonrasında insanoğlu, sonsuzluk, boyut değiştirme, şekil değiştirme inanışlarıyla tekrardan çıkış koridoru oluşturur. İnsan düşüncesi her durumda varlığını idame ettirme dinamiğine sahiptir ve özellikle kaos anlarında bu insani irade açığa çıkmaktadır.

Doğal afetler olarak bahsedilen hava, su, toprak, ateş kaynaklı temel elementler, apokaliptik anlatılarda kimi zaman hayatiyetin devamlılığını sağlayan ana unsurlar, yaratılışın kökeni olarak görülürlerken; kimi zaman da insanlığın sonunu getirecek ve ilahi güç/güçlerin cezalandırması olarak kabul edilmişlerdir. Zamana, coğrafyaya, olaya göre değişkenlik gösteren bu felaketleri, insanoğlunun durum değerlendirmesi olarak yorumlamak mümkündür.

Apokaliptik metinlerdeki terminolojiye bakıldığında anlam ve yapı bakımından çoğunlukla uyarı, zıtlık, olumsuzluk, yokluk ifade eden kelimelerin kullanıldıkları görülür. Bu olgudan yola çıkarak insanoğlu tarafından afetlere, yıkımlara yüklenen temel anlamların daha çok kıyamet öncesi ve sırasında yaşanacak muhtemel olaylar olduğu, büyük felaketlerin ardından yaşanacak sonun kaçınılmaz olmasına karşın; insanın, evrenin sonunu getirecek olayların başlangıç zamanına etki edebileceğini, dolayısıyla kriz yönetimini ciddi bir şekilde düşündüğünü göstermektedir. Sembollerin oluşturulma amacı sembolize edilen varlığın önemini arttırmak olduğuna göre; apokaliptik anlatılarda oluşturulan sembolik dilin amacının, insanın ölüm ile yaşam arasındaki bağlantıyı kurguladığını ve sonsuz yaşamı istediğini değerlendirmek mümkündür. Dolayısıyla insan bu şekilde oluşturduğu sembollerle, temsil ettikleri gerçeğe katılmakta, kendini keşfetmekte ve hayat döngüsünü oluşturmaktadır.

Mitolojinin büyük ölçüde modernite ile çatıştığı düşünülmesine rağmen onun devamlılığını; insanoğlunun karşılaştığı krizlere neden olan karmaşık durumlarla ilgili basit açıklamalar getirerek onlarla yüzleşmeye yardımcı olması gibi işlevleri sağlamaktadır. Burada anlatıları oluşturan dilin de önemli bir rolü vardır ve bu sebeple mitoloji doğal olarak kaçınılmazdır. Mitik düşünce etrafında örüntülenen metafizik algı ve anlamlandırmalar, temelde doğal afetlerden hareketle oluşturulmuş ve dil aracılığıyla ifade edilmişlerdir.

Apokaliptik tasavvurlara, afet yönetimi ve kriz terminolojisi açısından bakıldığında büyük oranda örtüşüklerini; dolayısıyla dilin düşünceyi etkilediği değerlendirilmiştir. Bunları, dilin icatları olarak nitelendirmek de mümkündür.

Kaynakça

2022. Tanrı. Ed. Marie Frederique Pellegrin. Çev. Adnan Akan. Ankara: Fol Yayınları.
- Altunsabak, Ergin. 2022. "Virüsün Eskatoloji Mitine Dönüşümü: Koronavirüs". Milli Folklor Dergisi, Y. 34, C. 17, S. 135, ss. 62-72.
- And, Metin. 2015. Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası. 5. Baskı, İstanbul: Yapı kredi Yayınları.
- Aslan, Erkan. (2019). Günümüz Kent Toplumunda Mitin Dönüşümü ve Sürekliliği: UFO Mitleri. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Ateşli, Murat. 2023. "Batı Resminde Dinsel ve Distopik Söylemlere İlişkin Apokaliptik İmgeler". Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S. 60, ss. 173-192.
- Balkaya, Adem. 2016. "Modernleşmenin Mitten Arınma Problemi". TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi. Y. 4, S. 7, ss. 195-202.
- Başaran, Cevat ve Korkmaz, Meral. 2023. "Yunan ve Roma Mitolojisinde Göksel Tanrılar". Current Perspectives in Social Sciences, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 27 (2), ss.118-125.
- Black, Jeremy ve Green, Anthony. 2003. Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü Tanrılar İfritle Semboller. Yay. Haz. Necdet Hasgöl. İstanbul: Aram Yayıncılık.
- Cassirer, Ernst. 1980. İnsan Üstüne Bir Deneme. Çev. Necla Arat, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Cassirer, Ernst. 2005. Sembolik Formlar Felsefesi II Mitik Düşünme. Türkçesi: Milay Köktürk, Ankara: Hece Yayınları.
- Coşkun, Eser. 2022. Son Aborijinler En Eski Doğa ve Evren Anlayışı. 2. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çınaroğlu, Menderes. 2008. Türk Kültüründe Eskatoloji Mitlerine Dair Bir İnceleme. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Duman, Mustafa. 2020. "Yarasa Çorbası: Koronavirüs Hakkında Modern Çağın Mitleri ve Şehir Efsaneleri". Milli Folklor Dergisi, Y. 32, C. 16, S. 127, ss. 59-71.
- Erdoes, Richard ve Ortiz, Alfonso. 2011. Kampateşi Başında Kızılderili Efsaneleri ve Masalları. Çev. Kahraman Türel, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Erhat, Azra. 1996. Mitoloji Sözlüğü. 6. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Frazer, James George. 2020. Büyük Tufan Dünyadaki Tufan Mitleri Üzerine Bir Başvuru Kitabı. Türkçesi: Sayat Müller, İstanbul: Kanon Kitap.
- Kaya, Korhan. 2003. Hint Mitolojisi Sözlüğü. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Koç, Turan. 1995. Din Dili. Kayseri: Rey Yayıncılık.
- Kök, Hilal. 2023. Afetlerde Kriz Yönetimi ve Sosyal Hizmet Örgütleri. İstanbul Zaim Üniversitesi: Sosyal Çalışma Dergisi, 7 (1), ss. 1-17.
- Levy Bruhl, Lucien. 2018. İlkel İnsanda Ruh Anlayışı. Çev. Oğuz Adanır. 2. bs. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Apokaliptik Anlatılarda Kullanılan Sembol Dili ve Olağanüstü Varlıkların Afet Yönetimi Açısından İncelenmesi
Ögel, Bahaeddin. 2006. Türk Mitolojisi. C. II. 3. bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
Taşpınar, İsmail. 2003. Duvarın Öteki Yüzü Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilikte Ahiret İnancı. İstanbul: gelenek Yayıncılık.
Öz, Şaban. 2020. "Siyer Literatüründe Mitoloji Metinleri Üzerine". Akademik Siyer Dergisi, Y. 1, S. 1, ss. 2-20.
Ünal, Necdet. 2010. "Kur'ân'ı Kerim'de A'râf ve A'râf Halkı", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 10 (1), ss. 39-52.
Wallis Budge, Ernest Alfred. 2019. Mısır Mitolojisinde Ölüler Kitabı. Çev. Eyüp Seyrek, İstanbul: Erasmus Yayınları.
Yaltırık, Mehmet Berk. 2013. "Türk Kültüründe Hortlak-Cadı İnanışları". Tarih Okulu Dergisi, Y. 6, S. XVI, ss. 187-232.
Yıldıran Sarıkaya, Meliha. 2012. Pîr Muhyiddîn Şefâat-nâme. İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
Yonar, Gönül. 2021. Kıyamet Mitolojileri Kurtla Kıyamete Kalmak. 2. bs. İstanbul: Ötüken Yayınları.
URL-1: <https://sozluk.gov.tr>
URL-2: <https://www.kuranvemeali.com/ibrahim-suresi/21-ayeti-meali>
URL-3: <https://www.kuranvemeali.com/kiyamet-ile-ilgili-ayetler>

